

a mai olvasónak viszonylag kevés élményt nyújtanak e regények és novellák, a legmaradandóbbnak talán lírája s néhány elbeszélése tűnik.

A tekintélyes oeuvre-nek két sajátos paradoxona van: az önéletrajzi jelleg, a memoárszerűség — néhol túlzott — dominálása és a prózai műfajok megkésettisége, az élményektől való több évtizedes távolgása. Költészetében azonban igen erősen ott érezzük a 20-as évek eszmei-politikai helyzetében gyökerező nemzedéki és egzisztenciális válság szorítását. A forradalmak bukása után szerte Európában fellendülő avantgarde líra legjobb hagyományait követi, kezdetben ugyanaz a dinamikus, mindent átfogó lendületes expresszionizmus, futurizmus jellemzi, mint a Kassák-csoportot már a tizedes évek második felében. Elvont és konkrét mozzanatok egyaránt tartalmazó áhítatos szeretetkultusza a kor fojtogatásában a szaggató magány élményével párosul, s egy szép humanista perspektíva megáldomására készíti („dermedt éveimet hordozom szemeimben és újraálmodom a föld össze-tört reményeit”). Áttetsző víziói fokozatosan telítődnek társadalmi konkrétsággal, s egy letisztult, „átesztétizált” politikum megszólaltatásával a szocialista líra avantgarde genézisű szárnyának jellemző típusát teremti meg. Ebben a költészetben a munkásosztálynak nem direkt politikai követelése kapnak hangot elsősorban, hanem a történelem menetében vezető szerephez jutott proletariátus humanista kiteljesedése, az emberi értéket teremtő és védő, a nembeli lehetőségeket valóra váltó küldetés-szerepe.

Prózai művei, keletkezési idejüket tekintve nehezen kapcsolhatók valamelyik hazai szocialista irányozathoz, mintegy átmenetet képeznek a 20-as, 30-as években domináló „valóságirodalom” és az 50-es, 60-as években elterjedt szocialista memoár-irodalom között. A 40-es évek Mexikójában íródott *Megsebzett ifjúság* c. regénye az avantgardista tagadásból az illegális kommunista mozgalomba javító értelmiségi-művészpályát teszi témává, számos kiváló részlettel, de az egységes megformáltság és a figurák egyénítettsége hiányának, a gyakori motiválatlanságnak és a politikum olykor túlzott didaktikusságának, a verbalizmusnak sajnos gyakran nem nélkülözött hibáival is. A mű azonban így is fontos lépcsőfok a szocialista regény fejlődésében, amely — véleményünk szerint — Déry Tibor *Feleletében* fog kiteljesedni.

A *Szétszórt paraszak* c. ciklus rövidebb-hosszabb visszaemlékezései forrásértékűek a 20-as évek hazai avantgarde-törekvései s a forradalmi-szocialista irodalom tanulmányozásának szempontjából. Csak utalhatunk a Marinetti-élményről, az Oláh

Gáborról, Szabó Lőrincről, a *Magyar Irás* c. folyóiratról, a romániai és franciaországi szürrealista iskolákról, Tristan Tzaráról, az Új Föld-csoportról, a 100%-ról s végül a bécsi, franciaországi és dél-amerikai emigrációs irodalomról szóló izgalmas elemzésekre. *Gyanús emberek* címmel — Kuncz Aladár és Markovits Rodion művei mellett is — a felszabadulás előtti magyar „lágerirodalom” jelentős darabját írta meg franciaországi internálásáról. A közvetlen önéletrajzi jellegtől távolodó, nagyrészt munkásmozgalmi témájú novellák — *Emberek a pusztában* stb. — pedig a realista magyar próza szocialista vonulatának figyelemre méltó alkotásai.

Agárdi Péter

Galla Endre: A világljáró magyar irodalom. — A magyar irodalom Kínában. Bp. 1968. Akadémiai K. 158 l. 8 t. (Kőrösi Csoma Kiskönyvtár, 5.)

Egy kis nép irodalma egy nagy és távoli nép kultúrájában: 1902-től, az első magyar témájú írás (egy Kossuth-életrajz) megjelenésétől a közelmúltig, az *Apostol* kiadásáig (1963) mutatja be a magyar irodalom útját Kínában Galla Endre kis könyve. Bevezetésképp a századforduló táján meginduló és a század első két évtizedében megerősödő szellemi kapunyitás történetét ismerteti, azt a folyamatot, amely az évezredek mozdulatlanságba zárt Kínát megmozdította és a modern történelem áramába bekapcsolta. Ebben a képben helyezi el a magyar kultúráról szóló első híradásokat, az 1898-as reformmozgalom két szellemi vezetőjének — már a mozgalom bukása után — közzétett írásait, amelyekben a távolba szakadt „rokon”, az Európában élő „sárgák” az elnyomás ellen küzdő kis nép példáját szolgáltatják a kínaiaknak. Liang Csi-csao Kossuth-életrajza és Kang Ju-vej naplójegyzetei európai körútja során tett pesti látogatásáról csak az első jeladások, az igazi irodalmi érdeklődés Lu Hszün és öccse, Csou Co-zen cikkeiben jelentkeznek: ők már a magyar irodalomról, Petőfiről és Jókairól szereznek és tolmácsolnak információkat honfitársaiknak. Jókai az első magyar író, aki kínai nyelven olvashatóvá válik Csou tolmácsolásában: az 1908-ban megjelent „Egy különös hun lovag története” című fordítás az *Egy az Istent rejti*. 1918 táján, amikor a modern kínai irodalom megszületik, a magyar irodalom — a többi „gyenge és kis nép”, a „megalázott nemzetek” irodalmával együtt — az imperialista elnyomás elleni küzdelemből született új kínai irodalom segítő és ösztönző példajaként kelt érdeklődést. A regényíró Sen Jen-ping

fordításai, ismertetései (centenárium megemlékezése Petőfiről, 1923) a legfontosabbak ebben az időben. Petőfi iránt az érdeklődés 1930 táján nő meg, s megismertetésében jelentős szerepe van Lu Hszünnnek: versfordítások, tanulmányok jelzik ezt a folyamatot (legfontosabb a *János vitéz* lefordítása, 1931). A harmincas-negyvenes években aztán kiszélesedik a kép: antológiák és egyes művek kiadásai sok mindent bemutatnak már a kínai olvasó számára a magyar irodalomból — még magyaroknak vélt írókat is, csak eszperantó nyelven írogató magyar irodalmárokat is. Mert az eszperantó volt a legfontosabb közvetítő nyelv ez időben, szemben a kezdeti szakasz angolságával (évtizedekig Riedl angol nyelvű magyar irodalomtörténete volt a fő forrás). Később azután az orosz nyelv vette át ezt a szerepet: már a negyvenes években megjelentek a magyar proletárirodalmat képviselő művek Kínában (Illés Béla, Balázs Béla, Máca János, Lukács György), s az orosz közvetítés segítségével indult meg a magyar irodalom rendszeresebbnek minősülő megismertetése a Kínai Népköztársaságban is. Ennek az eredménye a nagyobb Petőfi-válogatás, a Móricz-fordítások és Fazekas *Ludas Matyi*-jának kínai fordítása. De ebben az időben már újfajta közvetítés is feltűnt: éppen a könyv szerzőjének vannak nagy érdemei József Attila és modern költészetünk megismertetésében, s ezt nyersfordításaival is segítette, műfordító barátja, Szun Jung, ezekből dolgozott. Az utolsó jelentős fordítás, amelyről beszámol, a *Csongor és Tünde* (1962), azóta a szerző nem tudta folytatni a rendszeres anyaggyűjtést. De valószínű, hogy nem is igen volna miről számot adni hiszen a „kulturális forradalom” zürzavarában az európai szerzőkre kimondották az általános anathémát.

Pedig volna még lehetőség. Adyról 1950-ben hallott először Magyarországon jártában Feng Cse költő és egyetemi tanár (a német irodalom tanára), s máig is csak öt vers olvasható kínai nyelven Adytól. Aranytól is csak hat, meg a *Toldi*, Vörösmartytól négy (meg a *Csongor és Tünde*). Babbitól egy (*Cigány a siralomházban*), Illyéstől is egy. Kalocsay Kálmántól kettő (eszperantó nyelven ír), Jókainak, Móricznak és Baghy Gyulának egyaránt három-három regénye van lefordítva. A *Bánk bán* és *Az ember tragédiája* nincs lefordítva. Igaz, hogy Shakespeare is nagyon későn kapott fordítót, s sosem lett népszerű Kínában. De az is igaz, hogy Csizmarek Mátvás *Boci-boci tarkája* le van fordítva (1957) s még színpadi bemutatásával is próbálkoztak.

A könyvecskének, amely filológiai alapossága és tárgyilagossága révén megbízható alampunkának minősül, a leg-

érdekesebb kérdéseit maga az anyag tartalmazza. A gyöngye vagy nálunk ismeretlen művek népszerűsége, a jelentős magyar költői értékek népszerűtlensége Kínában, és a többi, a szerző által szemérmesen megemlített, de tárgyához nem illőként elutasított probléma, és maga az egész kép, az a csonka és torz magyar irodalom-kép, amellyel a kínai olvasó rendelkezhetik, ha érdeklődését olvasással párosítja — az anyagnak a legérdekesebb, de egyben leginkább elszomorító kérdései. Galla Endre tárgyilagosan ismerteti, hogy mit tudnak rólunk Kínában. De nyomban az összehasonlítás igénye merül fel: mit kellene még szerintünk tudni a kínai olvasónak? S az ilyen összehasonlítás kiábrándító eredménnyel jár: szinte semmit sem tudnak, s azt a keveset is rosszul. Gyöngye vigasz, hogy másokról sem tudnak sokkal többet, jobban; s csak részben magyarázat az a közismert tény, hogy külföldön minden nemzeti költészetéről más kép és más hierarchia alakul ki, mint odahaza, mások aratnak sikert, s másokat fogad értetlenség. A földrajzi és a nyelvi távolság a mai történelmi események fényében már-már reménytelenné növekedett, s a magyar irodalom kínai recepciójának a múltját is ebből kell magyaráznunk. Jövője is azon múlik, hogy ez a távolság csökken vagy nő. Egyelőre, sajnos, van időnk gondolkodni a tanulságokon.

Miklós Pál

Nagy József: Szép magyar szó. Út a stílus-elemzéshez. Második, bővített és átdolgozott kiadás. Bp. 1967. Tankönyvkiadó V. 532 l.

Valamennyien tudjuk, mégsem felesleges ismételní, hogy a nyelv ismeretének, tudásának egyetlen nyelv területén sincs határa, úgynevezett perfekt befejezettsége. De hogy ez az igazság nemcsak idegen nyelvekre vonatkozik, hanem talán még fokozottabban saját anyanyelvünkre is, azt akkor látjuk, amikor oly könyv kerül a kezünkbe, mint a *Szép magyar szó*.

Nagy József munkája nem stilsztika kíván lenni, mégis azzá válik: de a stilsztikai könyveknél mégis sokkal többet nyújtó, sokoldalú, gazdag tartalmú nyelvtanulmány és nyelvünket megszerettető könyvvé. Művének alapelvét így fogalmazza meg: „stílusvizsgálat csakis nyelvtani alapon folyhat”. E felismerés szellemében dolgozik mindvégig, amikor a stílusérték csakis a nyelv természetéből folyó megnyilatkozási formák között keresi és mutatja be.

Már az első fejezet is tanulságosan tárgyalja a *szó jelentését*, még további meg-
lepetéseket hoz az irodalmi műelemzés szempontjából oly fontos következő fejezet.